

Албул С. В.

*к. ю. н., доцент, заступник начальника кафедри ОРД
Одеського державного університету внутрішніх справ*

КОНТРОЛЬ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Підвищення на сучасному етапі ефективності боротьби із злочинністю, яка набуває професіоналізму, організованості, транснаціоналізації, а також зміцнення гарантії забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному судочинстві потребують удосконалення всієї правоохоронної діяльності.

Суттєво новим для вітчизняної теорії і практики є поняття «контролю за вчиненням злочину». Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України контроль за вчиненням злочину відносить до категорії негласних слідчих (розшукових) дій, тобто до різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 246). Відповідно до положень ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах:

- 1) контрольована поставка;
- 2) контрольована та оперативна закупка;
- 3) спеціальний слідчий експеримент;
- 4) імітування обстановки злочину.

Інноваційні методи протидії злочинності стали предметом активних наукових досліджень у країнах СНД на початку 90-х років ХХ століття. У своїх роботах дослідники виходили із загальних положень, розроблених науками кримінального циклу. За часи незалежності плеяда видатних українських вчених — Л. В. Багрій-Шахматов, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, М. М. Василін, О. Ф. Долженков, В. М. Дрьомін, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, В. К. Лисиченко, В. О. Коновалов, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, В. О. Туляков, Ю. В. Шепітько забезпечила розвиток теоретичних напрацювань в галузі наукового забезпечення протидії злочинності та їх впровадження на найбільш актуальних напрямках правоохоронної діяльності. На жаль, доводиться констатувати, що навіть сьогодні наукові доробки саме питань, що стосуються контролю за вчиненням злочинів, відсутні.

Слід зазначити, що вітчизняна теорія і практика правоохоронної діяльності з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України вперше зіткнулися з поняттям контролю за вчиненням злочину. Деякі його форми — контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, — були вже відомі вітчизняній правоохоронній системі та довели свою дієвість у протидії злочинності. У свою чергу спеціальний слідчий експеримент та імітування обстановки злочину поки ще залишаються недостатньо розробленими як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Контроль за вчиненням злочинів є окремою негласною слідчою (розшуковою) дією, яка дозволяє виявляти осіб, злочинні угруповання, які займаються незаконним обігом предметів, речовин та інших об'єктів, а не обмежуватися простим їх вилученням з обігу. Він може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. За його допомогою можливо встановити не тільки постачальників та осіб, які отримують вантажі, а також максимальну кількість членів угруповання (другорядних), канали та маршрути транспортування, способи їх маскування тощо. Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: посягання на життя або заподіяння особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі.

Контроль за вчиненням злочину проводиться щодо тяжких або особливо тяжких злочинів та у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину (ч. 4 ст. 246 КПК України). Проводити контроль за вчиненням злочину має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням — уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України.

Як будь-яка негласна слідча (розшукова) дія контроль за вчиненням злочину має низку елементів, які у сукупності визначають його сутність та особливість в системі негласних слідчих (розшукових) дій. Як свідчить аналіз думок науковців, до них відносяться об'єктивні та

Закон, проступок, відповідальність. 2 верстка. 14.07.15. Іванова

суб'єктивні ознаки. Об'єкт будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії складається з суспільних відносин, захист яких здійснюється з використанням кримінально-процесуальних та оперативно-розшукових заходів. До об'єкта відноситься особа — носій інформації, предмет. Об'єктивна сторона — зовнішній акт суспільно-корисної поведінки суб'єктів, яка відображається в активній дії, заході, операції. Суб'єктами негласної слідчої (розшукової) дії виступають прокурор, слідчий чи оперативний підрозділ, його працівники, особи, які співпрацюють з правоохоронними органами на конфіденційній основі або сприяють протидії злочинності.

Узагальнюючи означені складові, можна визначити загальні теоретичні положення щодо складових елементів контролю за вчиненням злочинів у наступному вигляді:

1. Об'єкт контролю за вчиненням злочинів:

— загальний об'єкт — суспільні відносини, захист яких здійснюється з використанням контролю за вчиненням злочинів.

2. Предметами контролю за вчиненням злочинів є предмети, товари і речовини. Їх можливо умовно класифікувати в залежності:

— від режиму обігу (предмети і речовини, вільний обіг і реалізація яких обмежені або заборонені; предмети, контроль за якими дозволить вирішувати завдання ліквідації каналів незаконного постачання та нейтралізації злочинної діяльності; предмети, товари та речовини щодо обігу або реалізації яких встановлено певні державні вимоги: наявність ліцензії, контрольних марок, кодів та ін. (сильнодіючі лікарські препарати));

— від ступеня відношення до злочинної діяльності (засоби і знаряддя вчинення та маскування злочинів (лабораторне обладнання для виготовлення наркотичних засобів, прекурсори, гроші, цінності, документи, зброя, вибухівка, інші пристрої); устаткування для виготовлення знарядь злочинів та предметів і речовин, в тому числі вільний обіг яких обмежений; предмети, які придбані за рахунок незаконного наркобізнесу; предмети, які мають на собі сліди скоєння злочину та ін.).

3. Об'єктивна сторона контролю за вчиненням злочинів:

— способи контролю;

— форми проведення (контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину);

— оперативно-технічні засоби;

— місце і час проведення.

3. Суб'єкти контролю за вчиненням злочинів — прокурор, слідчий чи оперативний підрозділ, його працівники, особи, які співпрацюють з

правоохоронними органами на конфіденційній основі або сприяють у протидії злочинності.

4. Суб'єктивна сторона контролю за вчиненням злочинів — мотив, підстави здійснення та завдання.

Завершуючи доповідь, слід зазначити, що сьогодні нагально необхідними є науково обґрунтовані підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші ґрунтовні дослідження в галузі розроблення інноваційних методів, які б сприяли забезпеченню своєчасного попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Коломиец Ю. Ю.

*к. ю. н., доцент кафедри уголовного права
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

СОВРЕМЕННОЕ ПОНИМАНИЕ НЕГАТИВНОЙ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Понятие негативной уголовной ответственности всегда представляло большой научный интерес.

Существовавшие в советское время точки зрения условно можно разделить на шесть групп.

Первая группа авторов (А. Б. Сахаров [1, 23], Б. А. Тархов [2, 6], В. Н. Кудрявцев [3, 297–298] и др.) отождествляла уголовную ответственность и наказание; вторая группа авторов (И. С. Ной [4, 119–120], И. С. Ретюнских [5, 115], П. П. Осипов [6, 53], Н. И. Мацнев [7, 55] и др.) определяла уголовную ответственность как порицание, осуждение лица за совершенное преступление; третья группа авторов (Н. С. Лейкина [8, 131], М. Д. Шаргородский [9, 222–223], Я. М. Брайнин [10, 25], А. А. Пионтковский [11, 31] и др.) понимала уголовную ответственность как обязанность лица, совершившего преступление, подвергнуться неблагоприятным для него последствиям; четвертая группа авторов (Н. А. Огурцов [12, 177], А. И. Санталов [13, 18] и др.) трактовала уголовную ответственность как фактичес-